

weet te ontroeren. Zoals in het genrestukje van de debiele leerling, die nooit het schilderen leerde en tijdens de eerste Engelse oorlog in zijn zondagse pak naar het strand wilde om te kijken hoe men de Engelsen de staart afhakte. Of doet glimlachen: zoals in het geval van de klerk die niet wist hoe Herodes te spellen. Een voortreffelijk boek!

P.W. Klein

O. Schutte, ed., *Het Album Promotorum van de Academie te Harderwijk* (Werken Gelre XXXVI; Zutphen: De Walburg Pers, 1980, 362 blz., f59,50, ISBN 90 6011 355 8); J. van den Boom en A. Driessen, ed., *Voorlopige lijst van studenten van de Kwart ierlij ke Akademie te Nijmegen 1655-1679* (Nijmegen: Gerard Noodt Instituut, 1983, 320 blz., f 17,50).

Behalve de in 1600 opgerichte en in 1648 tot universiteit verheven Kwartierschool van Harderwijk heeft Gelderland ten tijde van de Republiek een kwart eeuw lang nog een instelling voor hoger onderwijs geherbergd: de Kwartierlijke Akademie te Nijmegen (1655-1679). Beide instellingen zijn als opleidingsinstituten van weinig belang geweest. Harderwijk ontleent zijn reputatie vooral aan zijn grote aantrekkingskracht op studenten die er niet zo zeer op uit waren hun kennis uit te breiden als wel om een doctorsbul te verwerven. In de *Bijdragen en mededelingen Gelre*, LXXI (1980) 101-109, heeft R.E.O. Ekkart op basis van steekproeven berekend dat van de Harderwijkse studenten 68% promoveerde binnen een maand na inschrijving bij de Academie, terwijl slechts zo'n 20 a 25% daadwerkelijk in Harderwijk heeft gestudeerd. Schutte probeert in zijn 'Inleiding' (7-12) aan te geven waarom het promoveren in Harderwijk zo'n hoge vlucht heeft genomen. Hij meent dat 'in de eerste plaats de geografische ligging heeft bijgedragen tot het hoge aantal promoties en in de tweede plaats de snelheid, waarmee men kon promoveren' (10). Geheel bevredigend vind ik deze verklaring niet. Als Harderwijk zo gunstig lag, waarom kwamen er dan niet meer mensen werkelijk studeren? Mijns inziens moet het in Harderwijk minder moeite hebben gekost om de doctorsbul te verwerven dan elders. Ter verklaring daarvan zou men er ondermeer op kunnen wijzen dat de Harderwijkse professoren slecht werden gesalarieerd en veel belang hadden bij de inkomsten uit promoties.

Er is nog een omstandigheid die het vermoeden wettigt dat de examens in Harderwijk lichter waren dan aan de grotere universiteiten: de geringe omvang van het docentencorps, die maakte dat er per faculteit dikwijls slechts één of hoogstens nog een tweede examiner beschikbaar was. Sterker nog: in een relatief weliswaar bescheiden, maar absoluut toch aanzienlijk aantal gevallen (ruim 4% van het totale aantal van ongeveer 4000 promoties (8)) werd de graad verleend door een doctor die zelf wel de begeerde titel voerde maar geen onderwijs gaf in de betreffende faculteit of zelfs in het geheel geen professioneel docent of wetenschapsbeoefenaar was.

Om een zo volledig mogelijke lijst van gepromoveerden te krijgen heeft Schutte zijn editie van het tweedelige Harderwijkse 'Album doctorum' aangevuld met gegevens uit het Harderwijkse *Album studiosorum*. In de periode 25 april 1670-3 juni 1672 zijn geen promoties ingeschreven in het 'Album doctorum'. Omdat deze lacune in 1676 is opgevuld doordat de namen van de kandidaten werden overgenomen uit het *Album studiosorum*, heeft Schutte hetzelfde gedaan voor de periode van ongeveer negen jaar, voorafgaand aan de eerste ingeschreven promotie (27 april 1657). Geheel onbedenklijk is deze werkwijze niet. De datum van de inschrijving als kandidaat zal in het algemeen niet identiek zijn aan die van de promotie. Het zou derhalve ook juist zijn geweest als Schutte bij het overne-

men van de namen der kandidaten uit het *Album studiosorum* niet de indruk had gewekt dat het hier om promoties gaat. De suggestie dat een Hagenaar twee maal (6 september 1649 en 16 mei 1650) in de theologie is gepromoveerd, doet een beetje vreemd aan. Aangezien de meeste door Schutte opgesomde 'promoties' in de theologie berusten op een vermelding als kandidaat voor het predikambt, vermoed ik dat de lijst van theologische promoties voor de jaren 1648-1657 behoorlijk moet worden uitgedund.

Enkele malen berust Schuttes opgave van een promotie niet of niet uitsluitend op het Harderwijkse *Album studiosorum* maar op het feit dat hij meent dat er een exemplaar van de dissertatie bewaard is gebleven. Hier past enige scepsis, want Schutte weet kennelijk niet dat niet iedere disputatie werd verdedigd ter verkrijging van een graad. De 'promotie' van 10 juli 1648 bijvoorbeeld kan om meer dan één reden niet hebben plaats gehad: ten eerste blijkt uit afbeelding 5 dat Fredericus a Capellen zijn disputatie 'exercitii causa' verdedigd moet hebben, ten tweede is de defendens op 9 juli 1648 als student ingeschreven en niet als kandidaat, en ten derde werden geen graden in de politica verleend. Schutte wijst er terecht op (11) dat zijn lijst van 'promoties' voor de jaren 1648-1657 en 1670-1672 vermoedelijk niet volledig is omdat niet alle kandidaten als zodanig werden ingeschreven. Bovendien heeft hij twee inschrijvingen als kandidaat over het hoofd gezien: die van de medicus Hermannus a Cuylenberg (29 november 1648) en van de jurist Lubbertus Revius (17 januari 1650). Wanneer Schutte voor de periode 1657-1812 3947 promoties te Harderwijk heeft geteld (8), dan is het niet duidelijk of hij de bevorderingen tot licentiaat waarop nog een promotie tot doctor volgde (10) ook heeft meegerekend (het gaat om 80 a 90 gevallen). Opmerkelijk is verder dat het hem kennelijk niet is opgevallen dat er ruim twintig kandidaten waren die disputeerden ter verkrijging van het licentiaat, zonder naderhand naar het doctoraat te dingen.

Schutte heeft aan zijn editie van het Harderwijkse *Album promotorum* behalve een lijst van afkortingen (15) en een mijns inziens overbodige lijst van geciteerde 'hoofdstukken' (lees: titels) uit het *Corpus Iuris Civilis* (299-310) twee indices toegevoegd: één op de plaatsen van herkomst (311-322) en één op de eigennamen (323-362) van de Harderwijkse promoti. Ofschoon ik zijn werk doorlezend te veel kleine vergissingen, druk- en transcriptiefouten ben tegengekomen om ze hier alle op te sommen, meen ik dat Schutte de geschiedwetenschap aan zich heeft verplicht door haar een goed bruikbaar hulpmiddel ter beschikking te stellen. Zijn boek zou echter nog aan waarde winnen wanneer het werd aangevuld met een lijst van corrigenda.

Veel minder betrouwbaar is helaas het werk van Van den Boom en Driessen, die zich overigens een zeer moeilijke taak hadden gesteld. Doordat haar archieven verloren zijn gegaan, is over de Kwartierlijke Akademie heel weinig bekend. Van den Boom en Driessen hebben enig licht op haar betekenis proberen te werpen door lijsten op te stellen van jongelieden die (vrijwel) zeker (A-lijst, 14-184) dan wel vermoedelijk (B-lijst, 185-256) in Nijmegen hebben gestudeerd. Wanneer zij in hun 'Inleiding' (5-13) menen met de 91 op de A-lijst voorkomende namen 5 a 15% te hebben achterhaald van het totale aantal Nijmeegse studenten (7), dan impliceert dit dat volgens hen de Kwartierlijke Akademie in totaal tussen de 600 en 1800 studenten heeft getrokken, een schatting die mij veel te hoog lijkt. Na vergelijking van het door Van den Boom en Driessen gepresenteerde materiaal met het *Album studiosorum* van het Deventer Athenaeum Illustre (dat in de jaren 1655-1679 425 studenten inschreef), vermoed ik dat het totale aantal studenten van de Nijmeegse Akademie hoogstens 300 a 400 kan zijn geweest.

De beide door Van den Boom en Driessen opgestelde lijsten bestaan uit alfabetische op-

sommingen van de namen der studenten, aangevuld met hen betreffende genealogische, bio- en bibliografische gegevens. De bibliografische beschrijvingen zijn soms wat onbeholpen en bevatten allerlei fouten. Ook overigens treft men in de verzamelde gegevens vrij veel slordigheden (en leemtes) aan. Al is de wijze waarop zij de gevonden gegevens hebben verwerkt niet boven alle kritiek verheven, erkend moet worden dat Van den Boom en Driessen een grote hoeveelheid niet gemakkelijk bijeen te brengen materiaal hebben verzameld dat, mits voortdurend gecontroleerd, nuttige diensten kan bewijzen bij verder onderzoek.

De *Voorlopige lijst van studenten van de Kwartierlijke Akademie* wordt afgesloten met zes bijlagen (258-289), een opgave van gebruikte bronnen en literatuur (290-315), een lijst van afkortingen (316-320) en een inhoudsopgave (321). Van de bijlagen vormt de eerste eigenlijk de korte redactie van de A- en B-lijst: zij bevat dezelfde namen, maar nu zonder toelichtende aantekeningen. In de tweede bijlage zijn de aan de Akademie verdedigde disputaties opgesomd, alfabetisch gerangschikt naar de respondenten (en kennelijk met uitzondering van de 'disputationes pro gradu'). Naar mijn mening zou ordening naar de praesides en naar het tijdstip van verdediging de voorkeur hebben verdiend: zo zou misschien wat meer licht zijn geworpen op het Nijmeegse onderwijs. Uit bijlage 3 blijkt dat de meeste Nijmeegse studenten rechten hebben gestudeerd (46 van de 91 van de A-lijst). Voorts maakt deze bijlage duidelijk dat de Akademie na 1669 nog slechts veeteerde. In bijlage 4 gaan Van den Boom en Driessen na welke Nijmeegse studenten ook aan andere universiteiten hebben gestudeerd dan wel elders zijn gepromoveerd. In bijlage 5 geven zij een overzicht van 'Plaatsen van herkomst van de studenten van de Kwartierlijke Akademie te Nijmegen' (de stad zelf leverde met 44 van de 143 de meeste studenten, Arnhem was met 16 een goede tweede) en in bijlage 6 sommen zij de namen op van 54 'Nijmegenaren, die tussen 1650-1680 aan een instelling van hoger onderwijs gestudeerd hebben, maar niet in de voorlopige lijst voorkomen'. Zij achten het namelijk 'waarschijnlijk dat een aantal van hen in Nijmegen de studie begonnen is of beëindigd heeft' (12). De eerste veronderstelling ligt mijns inziens meer voor de hand dan de tweede.

Theo Veen

Douglas J. den Uyl, *Power, State and Freedom. An Interpretation of Spinoza's Political Philosophy* (Philosophia Spinozae Perennis V; Assen: Van Gorcum, 1983, ix+ 172 blz., f30,—, ISBN 90 232 1972 4).

Er valt de laatste jaren een toenemende belangstelling te constateren voor Spinoza als politiek filosoof. De reeks van publikaties die hiervan de uiterlijke verschijning vormt, is door de Amerikaanse filosoof Den Uyl op zinvolle wijze met één vermeerderd. Nu doet de vermelding dat de auteur filosoof is (bovendien een ethicus, en wat Spinoza betreft leerling van de metafysicus Lee Rice), de historicus het ergste vermoeden. Is deze vrees in het algemeen niet ongegrond, in dit geval wordt hij niet bewaarheid. Den Uyls reconstructie van Spinoza's politieke theorie is weliswaar zo ahistorisch als maar mogelijk is, het resultaat van de reconstructie echter is een lezing van de beide politieke traktaten die wonderwel aansluit bij de Spinoza-interpretatie die de laatste tijd onder historici aan kracht wint¹.

1. E.O.G. Haitsma Muijer, *Constitutioneel republikanisme en de mythe van Venetië in het 17e eeuwse Nederland* (Amsterdam, 1978) hfst. V; Q. Skinner, 'Negatieve vrijheid. Filosofische en historische perspectieven', *Theoretische Geschiedenis*, XI (1984) 3-33.